

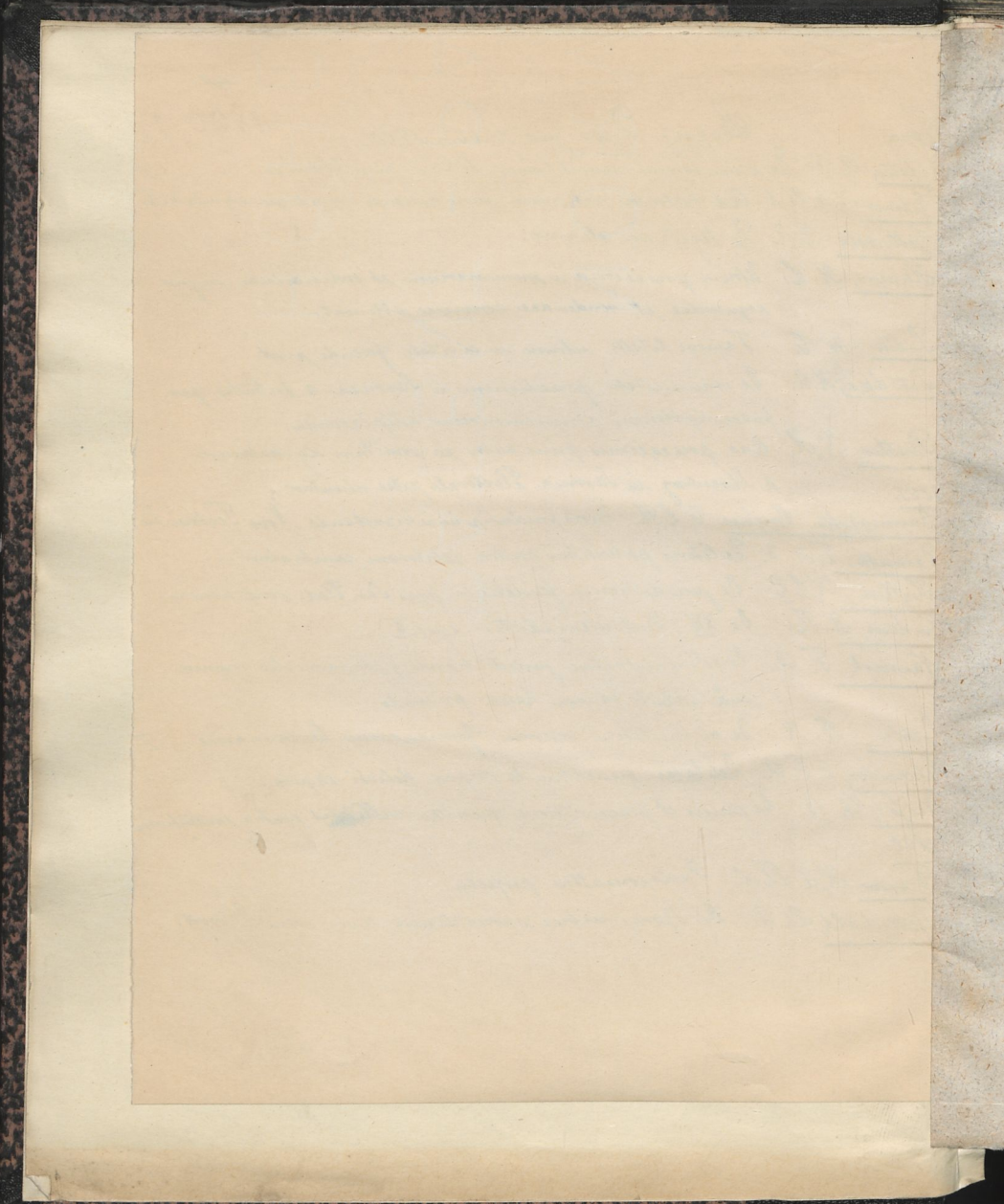
18
Co
To
de
He

Pa
Te

Tr

184
Na
Ve
St
Am
Na

Pri
Sch
Ne
18
V
Ge

1800. Leipzig. Diss. jur 1800-1802.

- Aster, A. F. De simulacra investitura liberis jure Saxonico ...
- Demer, H. A. Ch. L. Ad historiam rationum juris discendi docendique symbolact.
- Gottschalk, H. A. De legato rei alienae.
- Hansen, H. L. Utrum possessionem summarium et ordinarium in jure coquenda et vendenda coarctata obtineat.
- Palm, J. G. Famosi libelli utrum in civitate ferendi sint.
- Tetschke, H. A. De immunitate praediorum in Saxonia a tributis per praescriptionem immemorabilem adipiscenda.
- Pinther, H. H. Quo possessiones principum ac comitum dynastarum a Saxeburg in Saxonia Electorali pitea utuntur.
- 1801.
- Baumgarten-Crusius, G. J. Th. Juris prudentia in interpretando Novo Testamento.
- Demuth, F. H. W. De literis patentibus contra debitorem cambialem ...
- Hyller, H. P. E. De jurisdictionis feudalis in terra Sax. Elect. conditione ...
- Andrus, H. Th. De XIII. Justiniani edictis spec. I.
- Hauwerck, F. A. De administratore jurisdictionis patrimonialis munere sua iudicio causa haud privando.
- Richter, H. K. De vi militaria veterum Germanorum Henricianae ... II.
- Schneider, J. F. A. Delibatae quaedam de corpore delicti capita.
- Weiß, Ch. B. De parvis et praescriptione querelae nullitatis contra sententiam.
- 1802
- Demer, H. A. Ch. L. Juris consultus perfectus.
- Gottschalk, Ch. A. De Sponsionibus sponsalium jure rom. Saxon.

14745

1801,4

DE
XIII. IUSTINIANI EDICTIS
SPECIMEN SECUNDUM

SCRIPSIT

ET

ILLUSTRIS IURISCONSULTORUM ORDINIS
AUCTORITATE

PRO SUMMIS

IN UTROQUE IURE HONORIBUS RITE OBTINENDIS

A. D. XII MENS. MAII MDCCCI

H. L. Q. C.

AD DISPUTANDUM PROPONIT

HIERONYMUS THEOPHILUS
KINDIUS

A. L. M. I. V. B. ADV.

ET NOT. PUBL. IMMATR.

Continet Edicta V. VI. et VII.

LIPSIÆ

EX OFFICINA HIRSCHFELDIANA.

SENATUI

CIVITATIS LIPSIENSIS

VIRIS

MAGNIFICIS ILLUSTRIBUS
IURIUM CONSULTISSIMIS PRUDENTISSIMIS
MERITISSIMIS

PATRONIS OPTIMIS

HOC SECUNDUM

DE IUSTINIANI EDICTIS

SPECIMEN

PII ANIMI TESTANDI CAUSA

SACRUM ESSE CUPIT

devotissimus

AUCTOR.

14749

DE

XIII. IUSTINIANI EDICTIS.

§. I.

*Causarum continuati argumenti connexionisque
expositio.*

Coeptae a nobis ante hosce septem annos commentationis XIII. Edictorum Iustinianeorum continuationem nisi vel promissionis fidei deberemus, vix tamen possemus aliis ex causis denegare praesenti huic scribendi opportunitati. Nullus saltem erit, qui iustam laudem detrectare possit assiduitati illi, quam desiderant argumenta uberiora, quae, quamvis ceteroquin non levia, ideo tamen inprimis, diligentiori simulque critica elaboratione opus habent, quod parum adhuc, nec singulatim unquam, a viris doctis tractata sunt. Quo minus enim nostrum potissimum argumentum ad eas tractandi species referendum esse scimus, quae iustioris commendationis merita habent in utilitate ea, quam quotidianam et practicam possis dicere; eo magis non nihil laudis iure tribuendum esse censemus omnibus omnino eiusmodi operibus, diligentiae scilicet curatoris, studiique severioris, quod circa locorum comparationem atque col-

A lectio-

lectionem versatur. Iam vero, cum in priore argumenti nostri parte non absque virorum harum iuris disciplinarum peritorum et studiosorum applausu versati simus, in tanta rerum, de quibus edicta nostra praecipunt, veritate, vix opus erit aliam melioremque afferre *connectendi* hoc alterum cum superiori specimine rationem, nisi eam, quae ex ordine et numero Edicti Vti accessi potest. Quantum enim discrimen intercedit inter praefectum praet. Phoeniciae Libanicae, de quo agebat edictum ultimo prioris speciminis loco expositum, *tempusque actionum quae sacris locis competunt*, quinti nimirum edicti argumentum? At, quanta etiam oritur duarum rerum longe diversarum similitudo ex eo, quod iure possis contendere, utramque aequè dedisse *legi cuidam scribendae* causam? Quae iterum commentamur edicta, Iustinianum, celeberrimum illum iuris civilis Romani restauratorem, auctorem habent, corporis iuris, quod omnis iurisprudentiae recentioris fundamentum stabilivit, partem adeo conficiunt, — quid plura? ^{a)}

§. II.

a) Si cui forte severiori lectori minus idonea haec ratio, et ioci causa magis, ut ut fere est, adiecta videatur, ne omnino tamen ineptiarum ab eo arguamur, exemplum *Hommerokii zu Vach* adducimus. Neque vero hic in praefatione Novellis praemissa, et multo quidem severius, quam nos, alia usus est causa. Dum enim plures rationes reddidit retinendae recipiendaeque ad Novellas ve-

teris translationis, verba eius, quae hoc loco transcribantur, imprimis haec digna esse videntur: „Usus et receptio Iuris Iust. nos ligat, non vero minus accurata interpretatio legum ab homine privato concinnata. Neque enim in eius gratiam, vel propter auctoritatem eius Novellas recepimus, sed quia illae sunt pars Iur. Civ. recepti.“

§. II.

Edictum quintum.

Primum igitur edictum quod hoc loco illustrandum nobis sese offert, quousque nimirum progressi sumus priori de XIII. Iustiniani specimine, quantum occupat inter reliqua illa locum, disponitque *de tempore actionum quae sacris locis competunt*, *περὶ τῆς χρόνης τῶν ἀεμμεζεσῶν ἀγαγῶν τοῖς ἐκτάσει τόποις*, h. e. de tempore praescriptionis, quae locum habet intuitu actionum *sacris locis*, seu ecclesiis, piisque corporibus competentium. Cum ceteroquin inter ipsa Iustin. Edicta non nisi verbis initialibus receptum legatur, idonea nobis erit causa recurrendi ad Novellam CXI. quae integrum eius argumentum continet. Quod reliquum attinet ad inscriptionem eius, quae tota abest in Graecis, vitiosam eam nec titulo convenientem ab editoribus, Cujacio Obs. V. 5. teste, dictam esse videmus, ab HARMENOPULO autem L. I. tit. 3. *lex ipsa*, Novellae adeo nomine insignitur; cuius utriusque rei causam reddere iamiam oportebit. Qua in re editores, quamvis non prorsus temere, non omnino tamen recte, adeoque, si modo undequaque circumspicimus, minore iure, quam *Harmenopolum*, egisse statim videbimus. Quamquam enim in nostra lege neque expressa mentio actionis invenitur, neque spatium illud XL. annor. aperte commemoratur, quod proprie dicendum est *tempus* actionis, vel etiam *exceptionis*, fundamento praescriptionis nitentis; quamquam unice disponitur in ea de tempore ipsius praescriptionis, seu de tempore, quo praescriptio, quae parit actionem, *continetur*, haud infrequens tamen est haec dicen-

di ratio, nec adeo obscura esse videtur, ut vitiosa et prorsus inconueniens propterea dici mereatur; quin simillima est rationi dicendi de: tempore luctus, de tempore clauso, aliisque huius generis multis. Cur nostram constitutionem *Novellam* nominauerit, causam hanc statuere licebit, quod integer nimirum Collat. VIII. titulus XII. quo exhibetur Nov. CXI. sola hac lege absoluitur. Inscripta porro est, sicuti aliae plures, THEODORO *Orientalium praetorum praefecto*, seu, quo modo appellatur inde a Nov. CXIII. *Orientalium sacrorum praefecto*, ut certam haberet intuitu praescriptionis actionum ex ea competentium normam. De munere autem praefectorum praetorio eorumque dioecesibus supra tum, ad Ed. II. §. 5. p. 19. ss. Imi specim. tum occasione IV. Ed. p. 37. ss. sermo nobis fuit ita, ut praeter aetatem, qua inclaruerit Theodorus ille, aliorumque huius generis commemorationem, reliqua omnia missa hic facere possimus adeoque debeamus. Aequalis Basilii urb. Cons. eum fuisse statuerunt *Novellae Iustinianae* omnes ad eum missae ^{b)}, quibus subscriptus est annus XV. Imp. Iust. Basil. urb. Cons. i. e. post Chr. nat. 541. a quo inde tempore Basilius Consul ANTONIO CONTIO teste, clarus fuit, ideoque sequentes anni usque ad annum 565. Imp. Iust. 39. computati nominatiue sunt *post* Consulatum Basilii secundus, tertius et reliqui usque ad annum vigesimum quartum, i. e. 565. Omnis haec chronologiae ratio haud parum adiuuatur propo-

b) Sequentes quidem inde a CXII. consulatu editas esse, cum ex earum usque ad Collat. VIII. finem omnes, subscriptionibus, tum historiae iuris quas uno anno, scilicet XV. Imp. Iustiniani, s. aerae Chr. 541. sub Basilii testimonio (conf. Sp. I. §. 3.) haud temere potest colligi.

628

propositae quoque edictalis constitutionis subscriptione
iisdem verbis fini adiecta: *dat. Cal. Imp. C. P. Im. Dom.
Iustiniani perpetuo Aug. anno XV. Basilii V. C. Cons.*
Postremum fuisse illum Fl. Basilium omnium consulum
ordinariorum, tam Orientalium, quam Occidentalium,
collocandumque tanquam *urbis* consulem, ad annum 541.
Imp. Iust. 15. (inde a quo editae sunt Novellae CVII. et
sequentes,) eiusdem *CONTI* testimonio edocemur. Neque
sane est, cur fidem ei habere nolimus, partim cum
temporis rationem, quam sequitur, plerumque ex legibus
earumque certa aetate eum hausisse deprehenderimus,
partim etiam, cum ipse saepius, et iure quidem optimo
censuerit, leges esse inter certissima antiquitatis monu-
menta referendas. Sed ab his, quae ad finem legis ad-
spargenda potius, quam huic loco arroganda fuissent,
regredimur ad legem nostram ipsam, inprimisque ad
eius praefationem. Et vero, quamvis vulgaris atque vere
communis videri possit sensus verborum: *quod medica-
menta morbis etc.* non solum tamen verissimus est, sed
mirifice etiam et egregie adcommodatus esse apparebit
ad ea, quae sequuntur Constitutionis verba. Legislato-
rem enim comparare sese videmus in praefatione hu-
ius legis cum in universum, tum in singulis, religioso et
fidei medico, qui, effectu medicinae frustra exspectato,
ut alia utatur, qua eventum optatum quasi extorqueat,
coactum se videt. Verius autem est, quam saepius
observatum, negotia, optima quidem fide suscepta,
legis tamen praecepto non satis munita, nociva fieri,
nec alio modo innoxia reddi posse, nisi simul lege
singulari satis ab omni abusu, seu fraude, defensa sint

ac

ac munita. Utriusque huius rei Iustinianum, experientia ipsa edoctum, bene memorem fuisse, dum evulgaverit hanc legem, animadvertendum. *Probat*, enim inquit, *hoc praesentis etiam necessitas sanctionis, in qua privilegium ex religiosissimo proposito* ^{e)} (h. e. probissimo consilio, optimaque fide, ne scilicet possessiones ecclesiarum aliorumque locorum sacrorum temporis diuturnitate munita, facile praescriptionis, aliove iuris peti possint fundamento,) *sacrosanctis ecclesiis Dei — distingvimus.* Quid intelligendum autem sit per: *alia loca religiosa, (σεβασπιλα τόπος)* quorum intuitu haec lex supra a nobis non immerito extensa est ad omnia, quae in iure dicuntur, *pia corpora*, luculentissime cognoscitur ex inferiori, ubi singulatim nominantur xenodochia, orphanophano, ptocho, et brephotrophea. Sub *constitutione nostra*, et eo, quod paulo post: *dudum iussum* esse legitur, comprehenditur in primis Nov. IX. qua cautum erat hoc. Primum, ut centum tantummodo annorum lapsu temporalis exceptio, (h. e. exceptio praescriptionis, qua adversus ecclesias uterentur possessores rerum secularium, quibus paulo inferius opponuntur *iura ecclesiastica*,) obici possit; deinde: ut per totum praedictum tempus integra maneant iura ecclesiastica, neque iis alia, v. c. praerogativa XXX. annorum, quae antea valuerat, praeter

e) Et haec quidem est lectio Corp. Iur. Civ. GOTHOFREDO LEUWENIANI, quod secuti huc usque sumus. A qua tamen, cum hinc illinc discrepet recentissima Corp. Iur. Civ. editio, quae cura Georgii Aug. SPANGENBERG Goett. 1776 et 1797. duobus Tom.

comparuit, breviter hoc adnotasse iuvabit. Caeterum; si quando prodesse possit, huius quoque editionis lect. in consilium vocare, et quae dici utiliter poterunt de causis huius discrepantiae, addere oportebit.

ter centum annorum, possit obviare exceptio. ^{d)} *Necessaria* igitur *correctio* praescriptionis centenariae dicta est a Iustiniano, quia *probationum scilicet difficultatibus impedita, et quoniam — suffragari*. Egregie Iustin. hisce verbis utriusque rationis, probandae adversus ecclesiam possessionis mentionem facit. Quamvis enim iure iurando quoque idoneam confici posse sciamus probationem, iure tamen haec, nimirum ob ipsam rei naturam, in probanda praescriptione rarius obvia, omissa est. E contrario legislator merito *documentis* oppossuit *actorum* fidem, ratione nimirum haud dubie habita discriminis illius non levis, quod intercedit inter instrumenta, uti vulgo audiunt, privata et publica, seu ea, quae aut a privatis tantum personis, a partibus contrahentibus, confecta, aut personarum publicarum auctoritate confirmata sunt. — Omnino igitur eventus legis prioris supra commemoratae, cum non responderat religiosae legislatoris intentioni, in eo positae, ut certa firmaque starent iura dominiis possessionisque ecclesiarum piorumque corporum; exinde causa orta est ferendae recentioris, uberius iam a nobis exponendae. *Sanitas* autem (*Ἐφεστία*) *negotiorum per licentiam illius sanctionis commotorum*, quae *probationum scilicet difficultatibus impedita, non provenisse* dicitur, intelligendus est perpetuus nec impugnabilis eorum valor, qui in eo consistere debuisset, ut nullo iuris

d) Favorabilem hanc pro ecclesiis praescriptionem adversus contradictores egregie defendit BACHRUS indiss. de praescriptione C. annor. eccles. Rom. in *Opp.* p. 41. 55. Omnino autem de his-

toria praescript. CALVANUS de usufructu c. 11. et RIVINUS in diss. de usucapionis statu secundum ordinem chronolog. a XII. Tab. usque ad temp. Iustin. Lips. 1728; 4.

iuris titulo, ne dum praescriptionis centenariae, turbari potuisset. Caeterum annotanda hoc loco esse videtur oppositio *seculi*, alias longissimum, interdum etiam immemoriale tempus dicti, et *temporis*, qua voce, in inscriptione huius Edicti simul obvia, brevius spatium, XL. scilicet annorum, significari patet. Iam satis exposita huiusque a Iustiniano abrogandae posterioris legis occasione atque causa, primo Ed. Cap. addit ipsam novae legis mutationem, seu ipsius normae praeceptum, quod adeo discrepare a priore videbimus, ut novam quoque, si lubeat, merito nominare possis. Nimirum *iubemus*, Imp. pergit, *ut in negotiis quae, ante hac triginta annorum removebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis monasteriis et xenodochiis, nec non orphanotrophiis, et brephotrophiis et ptochotrophiis quadraginta protelatio (ἐπέτασις, i. e. extensio, dilatio) conferatur.* Sustulit Iustin. hoc modo, *salva scilicet circa alias personas et causas, quae omnes intelligendae sunt non ecclesiasticae, virtute praescriptionis tricennalis, celeberrimam illam, testeque Procopio in Anecd. ab Imperatore auro adeo redendam leg. 23. C. de Sacros. eccles. quae primum quidem solis ecclesiis Orientalibus, deinde tamen Nov. IX. Occidentalibus quoque indulserat privilegium praescript. centenariae.* ^{e)} Praeterea corroboravit huius legis abrogationem iterum Nov. CXXXI. C. 5. ^{f)} *Contractus religiosi dicuntur h. l. tanquam per figuram loquen-*

e) Pontifices nostros conservare stuidisse veterem illam constit. testatur c. 13. cum sequ. d. praescr. C. II. in 6. eod. Addatur PERETZ in Cod. n. 24. p. 7.

f) Verba haec pertinentia ita sonant, „in S. Sanctis eccles. et aliis universis venerabilibus loco solam 40. annor. praescript. opponi praecipimus.“

quendique compendium ii, quos inierant ecclesiae aliave loca sacra cum ecclesiis vel etiam personis secularibus. Verbis tandem sequentibus pauloque obscurius, uti nobis videtur, ab interprete expressis, ^{g)} illustrandi causa pauca adspargamus. Sensus eorum, collato quidem Graeco textu, ita haud dubie intelligendus est. Nolumus *refriscari* (*ἀνανεωθεῖσθαι*) s. rescindi propositaque lege causas ecclesiasticas iam ante nostram constitutionem e praerogativa diuturnae possessionis motas, sed simul etiam iudiciali sententia aut transactionum conventionione s. quacunquē paciscendi ratione, diremtas; nolumus eam ad hasce quoque causas applicari, quin iure pertinere nostram legem iubemus ad eas tantummodo controversias, quae, obtinente olim centenaria praescriptione, aut hanc legem vel plane non movere poterant, vel saltem non decidi, unice forsā ob temporis necessarii defectum vel probationis centum annorum difficultatem. *Lustro* enim (*πεντηετηρίδι*) intelligendum esse quinquennium ^{h)} svadet cum series

g) Interpres Novellarum recentissimus HOMBERGK zu VACH, cuius Vers. SPANGENBERGII supra laudatae suae editioni ob ipsius perspicuitatem atque elegantiam haud immerito concommitem addidit translationi veteri, omnem hunc locum ita reddidit: „salva scilicet manente vi illa circa reliquas personas et res, quam triginta annorum praescriptio sibi vindicavit: quoniam hanc decem annor. adiectionem, solis, ut dictum est, locis venerabilibus, eorumque iuri et contractibus largimur,

„ut cessante hoc temporis spatio tam personalis, quam hypothecariae actiones in perpetuum quiescant reliquis exceptionibus nullo modo diminutis, sed „annali et trienii praescriptione, caeterisque, quae ad maiora vel minorā tempora extenduntur, vim suam et robur retinentibus.“

h) Nil obest, quod aliis locis haec vox quadriennii potestate occurrat, v. c. ap. OVID. Fast. III. 165, de anno intercalari Iuliano, itemque, ap. PLIN. II. 47. extr. Ipsa vox Graeca *πεντηετηρίδι*

B

series orationis, tum inprimis quoque Graeca vox quae ita translata est. Caeterum caute addita est a legislatore illa legis restrictio, partim, quia in universum iniustum esse videtur, nova lege mutare negotia perfecta iamiam causasque praeteritas, partim etiam, quia, si aliter factum esset ab Imperatore, (qui esse solet communis legum ad retro, uti vulgo dicitur, tractarum effectus), immensae inde disceptationes totque novae lites ex capite iustae iniustaeve possessionis, inde exortae fuissent, ut ambigendum, num vere profuerit haec lex, an magis obsuerit. Inter epilogi, qui restat, tandem verba, eminent variatio, quae continetur vocibus: *magnifica tua auctoritas*, quem praefectorum praet. ad quos missa erant edicta, titulum, alibi expressum, deprehendimus verbis: *cel situdo, excellentia, gloria, prudentia*; ¹⁾ sicuti deinde *quae nostra statuit aeternitas* idem significant, quod in aliis constitutionibus indicabant verba: quae nobis placuerunt, quae nos sancimus, statuimus, praecipimus, eiusque generis alia. Praeterea AGYLAeus in Versione sua ad finem Edicti adnotavit haec: „mire passim hoc edictum corruptum est, quin tamen sensum eius recte expresserimus, non proterit negari.“ Nec iniuria quidem vel plane temere corruptionis censor extitit, tam ob ipsarum lectio-

interdum usurpatur exemplo Olympiadis ita, ut significet spatium post annos quatuor, spatium temporis quartum annum excipiens, unde quoque factum est, ut quinque interdum anni tribui videantur uni Olympiadi, vid. SENECA in

Herc. fur. v. 840. OVID. ex Pont. IV. 6. 5.

1) Graecus textus eodem fere modo variatur verbis: ἑπεροχθί, ἑνδοξότης, ἑνδοξος καὶ μεγαλοπρεπὴς αὐθεντία, si- que Novellarum simul rationem habemus, aliis pluribus,

lectionum varietatem, ^{k)} quam propterea, quia ubique editionum Corp. Iur. Civ. v. c. LECKWEUNIANAE supra laud. inter reliqua edictum hoc integrum non reperitur, sed verbis tantum, quibus incipit, excerptum atque indicatum. ^{l)}

§. III.

E d i c t u m s e x t u m.

Argumentum huius Ed. quo modo legitur tanquam sexta lex inter reliqua Ed. Imperatoris, vel a legislatore ipso omissum, vel negligentia librariorum atque editorum haud praepositum, in Novella tamen CXXII. quae ceteroquin eo integro consumitur, ^{m)} ita expressum est: *περὶ διατυπώσεως τεχνιτῶν, de formula artificum* ⁿ⁾ sub qua intelligenda est quantitas mercedis, artificibus vel opificibus omninoque omnibus personis, quorum operae conducuntur, ex antiquo statuto, *κατὰ τὴν παλαιὰν συνθήκην,*
 B 2 pro

^{k)} Ad marginem enim exempli sui verbo: *controversiis* adscripsit: pro *πρόματος* lege: *στόχασμοι*, et paulo post pro: *επωφελής*, lego: *ἐς* et mox *ἔχριστον*.

^{l)} Similem allegationem in exemplo SCALMGERTIANO deprehendimus adeoque animadvertimus occasione Ed. I. §. 4. p. 11. Sp. pr.

^{m)} Hoc alterum est Ed. quod antiquam ed. nomen actum est ab Imp. exiit haud dubie tanquam Novella, ita ut BAGNI sententia, quam de aetate

Nostrorum prolatam ab eo esse, supra ad ed. III. v. 9. animadvertimus, optime inde confirmetur, praeterquam, quodvis atque potestas formulae loquendi qua usus est: edicta esse ex illis (Novellis) composita, satis inde eluceat. Omnino adhuc evolvi potest h. I. RITTERSHUSIUS p. III. c. 12. ss.

ⁿ⁾ Inscriptionem eiusdem legis, qua exprimitur haec formula voce: *dispositio*, deberi CULACIO e Codice regio testatur RITTERSHUSIUS ad Nov. cit. p. III. c. 13. ss.

pro *vetere consuetudine* competentis. Quam consuetudinem nimirum obtinuisse pro tenore Cap. I. laud. Novellae ita iam ante nos Editores ad hunc locum animadvertunt, ut nobis prorsus huius rei otium fecerint. Universa autem dispositio, quoad verba saltem, adeo clara est atque perspicua, ut anno subscriptionis. (post Belis. Cons. 536.) supra ad Ed. IX. satis explicato, paucissimis verbis, eoque inprimis consilio, ne videamur eam plane neglexisse, totius legis explicationem absolvere possimus. Satis patet e praefatione praemissa et omnis legis occasio, et singulae causae eius ferendae dum: *cognosimus, inquit Imp. quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes et ludos litterarios exercent, diversi etiam generis artifices et agricolae, insuper et nautae, cum potius meliores fieri deberent (cum ob temporis ubertatem, tum legum largitionis,) lucri cupiditati se dederint, et duplicia tripliciaque pretia ac mercedes, praeter veterem consuetudinem requirant.* Quae cum ita sint, liceat nobis hinc illinc nonnulla, quae utiliter ad nostrum locum trahi possint, arcessere ex aliena veterum Nov. laudatae Editorum, nostrique Edicti Commentatorum illustratione. Primum incidimus in iudicium illud marginale editionis LEUWENIAE maioris, quod *ludos litterarios* *μετ' ὀδύνης*) intelligendos esse censet: conventus hominum varii generis, non omnino quidem male, nimis tamen per additam vocem: mercatus restricta hac explicatione, uti nobis videtur, ad solos mercatores eorumque negotia, quae satis iam indicata sunt verbo precedente propriusque hac de re usitato ^{o)} *περὶ ματείας.*

o) Hanc vocem de illis hominibus in genere dici, qui aliena negotia curant

ματίας). Sed confirmanda est haec nostra qualiscunque sententia RITTERSHUSII in primis auctoritate, uberius ab eo ad Nov. CXXII. prolata. Hic enim versioni AGYLAEANAE: *ludos litterarios*, aperte praefert alteram versionem: *conventus hom. seu mercatus*. Iam quamvis in universum hac in re eius menti accedamus, in eo tamen, rationibus scil. supra allatis ducti, discedimus ab eo, quod verba: *conventus hominum voce mercatus iterum explicanda seu potius restringenda magis censuerit*. Ne tamen iniuriam ei facere fortasse videamur, propria eius verba adscribere iuvabit. „Recte, inquit, reprehendit CULACIUS H. AGYLAEUM, qui in Ed. V. Iust. μεθ' αὐτῶν verterit: *ludos litterarios*, cum potius debuerit interpretari *conventus hominum*, sive *mercatus*. Haec enim quatuor Imp. pro eodem accepit: *πραγματείαν, μεθοδείαν, μέθοδον et ἐμπορίαν*. verum pro *negotiatione*, nullo autem modo in mentem ipsi venit quidquam disponere de ludis litterariis eorumque magistris.“ Ex quibus omnibus, si severe arbitrari in di iudicandis hisce arbitriis velimus, hoc saltem nobis elucere videtur, RITTERSHUSIUM in interpretandis verbis: *ludos litterarios*, iusto paulo anxius versatum esse; qua viri docti opinione duplicem errorem ortum esse statim videbimus. Potestate enim verborum illorum nimis proprie sumta, et prorsus fere neglecta ampliore eorum significatione, factum est, ut recte quidem RITTERSHUSIUS contenderit: nullo modo Imp. id agere voluisse, ut quidquam disponderet de ludis litterariis; at minus tamen recte hanc causam satis idoneam esse duxit; qua defenderetur lectio

Agy-

vel perficiunt, *accepta mercede*, nota T. II. p. 488. b. addita uberius comprobatur legitur.
2. Nov. CXXII. edit. SPANGENBERGIANAE

Agylaeana, ubi certum est, verbum mercatus iterum redundare. Sed, ne iusto plura uni loco tribuisse videamur, hoc misso transeundum, est ad reliqua. *p)* Sub *castigatione dei benignissima* intelligit Novellae Commentator, qui ceteroquin nisi rectius, saltem elegantius *calamitas* legisse videtur, pestem aut sterilitatem aliudve publicum infortunium, quo imperium tum temporis laboraverit. Pestem potissimum fuisse adversum illud reipublicae fatum, sequentis Edicti verba in praefatione obvia: „*cum etiam mortis aculeus et periculum omnia loca pervagata sint*“ ultra omnem dubitationem extollunt. Colligi potest, in hac temporis calamitate negotiatores, mercatores, artifices varios, agricolas denique et redemptores nimis nimisque Indies auxisse pretia rerum mercedesque omnis generis ita, ut cum proprio motu, quamvis praeterlapsa dudum illa calamitate (quod indicare videntur verba: *cum tamen meliores*, h. e. aequiores, iustiores esse deberent, ad priorem vilitatem recedere noluisse sint censendi; Imperator lege nostra medelam afferre coactus fuerit. Neque vero, cum in iustissimi
illi

p) Neque tamen impetrare a nobis possumus, quin obiter saltem haec insuper addamus. Mirifice sibi *RITTEASHUSIUM* ex more quasi consuetudo placuisse deprehendimus, dum in exponendo huius legis argumento quinque singulis partibus illud, quamvis praeter omnem necessitatem, dividere studeret. Cum praeter aliquam tantum diversitatem rerum, de quibus haec lex praecipit, nil in ea reperitur, quod praestat ido-

neam, logicesque regulis satis subfultam decisionem, parum saltem hoc intuitu ei erit largiendum. Quodsi vero respicimus ad extremam rationem omnium divisionum, quae eo haud dubie continetur, ut quisque sibi pro sua ipsius cognoscendi facultate clariorem rei perspicendae imaginem comparet, illa quoque *RITTEASHUSIO*, nec praeterquam tamen quidquam, danda erit.

illi homines *duplicia* adeo, quin *triplicia prelia* exegerint, uti ipsa hac lege commemoratum, ullo modo improbari potest, eum corroborasse huius const. sanctitatem simul expressa graviore; rariorque alias comminatione, *conferendae* nimirum *triplicis* (mercedis nim. postulatae) *quantitatis in fiscum*; quam iterum in epilogo legis strenue exigendam esse *ab omnibus edicti transgressoribus*, iubet. Ceterum caveas, ne eos, qui *aliqua opera redimere* h. l. dicuntur, eosdem esse opineris, qui aliis locis uno verbo proprieque dicuntur redemptores: 9) Bene quidem scimus, horum quoque hominum saepius in Iustiniani legg. mentionem fieri; at vero hic, ubi ii, qui *redimunt aliqua opera* (*οἱ ἐπιτάττοντες διαθήποτε ἔργα*), aperte opponuntur iis, qui *qualiacunque opera demandant*, (*ταῖς τινὰ ἢ ἄνομέοις*), vix ambigendum esse videtur, illos significare, qui contractum locationis conductionisve qualicunque modo, sive artificii, sive opificii, sive alius omnino praestationis intuitu, celebrant. 7) Commemoranda adhuc sunt ea, quae in plerisque Corp. I. edd. voci: *aedificiorum* adspersa, quin imo a SPANGENBERGIO, quamvis paululum mutata, alique loco in notis Nov. inserta leguntur, huius tenoris: „vetat Iust.

ut

9) Huic hominum generi, quod con- 524. et DONAT. ad Liv. 23. 48. inprimis-
ducendis vectigalibus publicis operam que PET. BURMANNUS in Antiqu. Rom.
dabat quaestumque faciebat, aequae fre- singularique de variis vectigal. libro,
quentem esse vocem: *publicani*, qui qui proliit Lugd. Bat. 1734. 4.

7) Hac quoque potestate haec vox nonnunquam occurrit apud optimos scri-
ptores Lat. v. c. Cic. de divin. II. 21.
et TACIT. hist. I. 27. 2.

ut locent operas κατὰ τὴν παλαιὰν διατύπωσιν, non, ut HALOAN-
 DER ex epitome THEODORI, κατὰ τὴν πράξεως διατύπωσιν,
 i. e. secundum actionis formulam.“ Et vero ex hoc ipso
 loco apparet, pro verbis Graecis, uti hodie leguntur: παρὰ
 τὴν ἀρχαίαν συνθήκην, alia Mscr. legisse, quamvis sine mu-
 tatione sensus: κατὰ τὴν παλαιὰν διατύπωσιν, unde THEO-
 DORI lectio orta est. Tandem quoque potestas verbi:
 mensores pro Gr. voce; μετρισῆς quo paulo inferius AGY-
 LAEUS esse usus legitur) rara est et novissima, cum in genere
 hoc loco; sicuti etiam vox artifices, accommodari debet
 ad aedificia aequae ac agriculturam et alia omnino opera
 praestanda.

§. IV.

E d i c t u m s e p t i m u m .

Praemissus est huic Edicto, forsan ob gravitatem
 eius atque amplitudinem, (in inscriptione dicitur adeo
 pragmatica forma *) τὸς πρᾶγματικῆς, quod in superi-
 oribus aliter sese habebat totus Imperatoris titulus, de
 quo illustrando optime ante nos meriti sunt viri docti, *) om-
 ninoque Iuris Rom. Civilis Commentatores. AGYLAEUS hoc
 rarioris quid esse, aequae arbitratus videtur, inprimis cum
 in

*) De potestate huius vocis recen-
 tiori aetate frequentiori vid. DUFRESNE
 in Gloss. sub voce: pragmatica sanctio.
 Hoc loco cum nihil aliud indicet, quam
 legem, prorsus synonymica est aliis vo-
 cabulis quibus Iustin. leges suas deno-
 minare solet, v. c. voluntas, et sacra

voluntas, iussio, placitum, norma, lar-
 gitio, praeceptum.

†) Inter quos nominandi inprimis
 sunt Ioan. Pet. de Ludwio in vita Iu-
 stin. Cap. VIII. pag. 485. quod cum
 de bellis a Iustin. gestis tradat, inte-
 grum fere huc pertinet; et PROCOPIUS
 in Aneodotis.

in Graeco textu, Iustiniani titulo additum insuper inveni-
nerit nomen IULIANI. Ad marginem igitur versionis suae
adnotavit — *vitosum iudico*, quod ipsum haud dubie
commovit omittere plane hoc nomen in Vers. latina. In
Nov. CXXXVI. et IX. Ed. quae utraque lex eiusdem
argumenti est de argentariis, omnino non legitur, cuius
rei certam causam reddere non audemus, ob singularem,
quae deprehenditur in eiusmodi rebus, Vett. Cod. diver-
sitate. Iam vero, cum in utraque hac lege citata aequae
agatur de *argentariis* (*ἀργυροποιῶν*) *) alteram compa-
rabitur

*) Aliis locis hi occurrunt sub nomi-
nibus: nummulariorum, foeneratorum,
mensulariorum, seu mensariorum atque
trapezitarum, uti nimirum dicuntur a
mensis illis, quibus ad negotia sua geren-
da utebantur. Positas eas, testibus rei
argentinae Rom. auctoribus, habere
plerumque solebant ad forum et Casto-
ris, operamque ibi dabant contractibus
ineundis, quibus aliis pecuniam pro
usuris praeerogabant. Conf. SALMASIUS de
foenore trapez. II. 5. 9. Iustinianus
argentarios leg. 27. C. de pignor. vocat
argenti distractores, quos male arbitrati
sunt viri docti, ἀργυροποιῶν dictos
esse ab exigendis venditarum rerum
pretiis, habendosque pro nummulariis.
Quantum fuerit discrimen inter illos *ar-
genti distractores* et nummularios seu
argentarios, egregie demonstravit Gu-
THERIUS de off. dom. Aug. p. 568. ubi

ἀργυροποιῶν, argenti distractores esse
docet eos, qui argentum distrahant in
tenues laminas quibus fila serico invo-
luta texuntur. Caeterum non praetereun-
dus hic est Herm. HUBERTUS in diss. I. de
argentar. vet. ubi C. I. integro de no-
mine argentar. summa cum eruditione
exposuit. Legitur etiam inserta THEO-
DORICI OENLICH. Diss. Belg. Vol. II. T. I.
Conferrī quoque potest I. G. SIERNUS in
diss. bin. de argentar. Lips. 1757 et 59.
editis, et de Sestertiis. Magna fuit ho-
rum argentariorum, qui bene fungebantur
ipsorum munere, tunc quoque tem-
poris, utilitas atque auctoritas, quae
haud immerito ideo innumeris locis,
tum Iur. Civilis omnino, tum veterum
quoque scriptorum, *publica* dicitur.
Sic v. c. CAIUS L. 10. §. 1. D. de
edendo, argentariorum officium atque
ministerium habet, inquit, »causam
publi-

rabimus cum altera, quotiescunque nobis proderit, ut tanto tutius hac ratione versemur in proposito nostro, interpretandaeque utrique simul satisfiat. De argentariorum autem *contractibus* (συμβαλλόμενοι) nostra lex inscripta est, qui aliis ll. dicuntur *usurarii* et *foeneratitii*, multumque differunt teste SALMASIO l. cit. pag. 362. ss. a contractibus commutativis. Plures omnino praerogativas legislator iis largitur, in quibus omnibus inprimis eum respexisse videmus ad fidem et accuratiorem negotiorum administrationem, quae iure debeat ab iis meritoque exspectari; licet alia quaevis interdum docuerit illorum temporum, doceatque hodierna experientia. Nonnulla horum iurium praecipuorum nituntur iure scripto, et legibus antiquioribus, nonnulla etiam regulis iuris et axiomatibus generalioribus, veluti contenta C. II. quae superstructa quasi sunt regulae: pactis formari contractum, s. legem dari contractibus. *) Sed ut haec speciatim exponantur, accedendum est ad formam nostram ipsam; utque singula capita eius inspiciamus, et quo modo debeant recte intelligi, exponamus, necesse est. Ex ipsa legis praefatione, quae argumenti intuitu hoc loco nomen suum summo iure tenet, duplicem haurire possumus notitiam.

Pri-

publicam. Plura leguntur hanc in rem ap. HUBERT. in diss. II. de argent. vet.

c. IV. (in THES. OEHLRICH. p. 89.) ubi laudatus auctor in eo inprimis elaboravit, ut demonstraret, quantopere argentarii praesent foeneratoribus. Totus autem hic locus, inprimisque §. 3. huc pertinet eam ob causam, quod ipsa

nostra Edicta VII. et IX. expresse ibi commemorantur.

*) Praeterea quale, inquit HUBERTUS l. l. praeter iam dictum, (commemoravit enim antea nonnullos Corp. Iur. Civ. locos huc spectantes,) fuerit ante Iustinianum ius argentariorum, in obscuro, nobis saltem hucusque latet, e. qu. s. rel. v. OEHLR. T. I. vol. II. p. 129.

Primum enim legislator in ea satis exposuit de occasione legis promulgandae, verbis quidem: *quando itaque multa ex inproviso inciderunt* 1) — *convinci possint*; deinde vero etiam ex hoc ipso loco cognoscimus, Iustinianum hac forma pragmatica edixisse, non adeo motu proprio, quin potius ad collegii argentariorum, quod vulgo dicitur, instantiam. Iure quidem colligi potest, quid quod hac lege ipsa confirmatur, argentarios saepius quoque mutua dedisse ad solam fidem debitorum, et absque omni chirographo s. obligatione eorum scripta, quod sibi volunt verba: *scriptura non interveniente* 2) ἀγραφως.) Iam vero, cum calamitate urgente, peste tum grassante a)

C 2 plu-

γ) Quamvis adeo in exemplo recentissimo SPANGENBERGIANO ita inveniatur, nihilominus tamen censemus legendum potius esse *ad*, tum Graeci textus auctoritate, tum etiam ob totius loci nexum. Patet enim, verba *in perfidiam improbitatemque spectare*, continere totius periodi, quod vulgo dicitur, verbum definitum, pendens a praecedente voce: *dicentes*. Hoc autem verbum def. plane deficeret, integerque loci sensus careret, si retinenda sit vox: *aut*, qua verba illa conjungerentur cum superioribus: *aut argentum etiam, aut alias species accepissent*. Quod ad Graecum autem textum attinet, aperte docet eius constructio, verbum: ὄβριον, pendere a voce: Φάισκοντες et sequentibus accusativis: τινος κληρομ. καὶ διαδοχας, quod sen-

sus etiam requirit, cum totius loci haec sit vis atque potestas: Conquesti apud nos sunt argentarii propterea, quia heredes nonnullorum suorum debitorum, quibus ad solam fidem et sine chirographis acceptis dederint mutuum pecuniam, seu etiam *res*, (quo uno verbo h. l. complect. ea omnia, quae opponuntur paratae pecuniae,) fraudulenter saepe agere, et ad denegandas solutiones, perfidiae improbitatique indulgere soleant.

2) In Praefat. Nov. CXXXVI. collegium argentariorum hoc intuitu dicitur *deo multis utile sese praestare, quod constituta et mutua subeat omnis periculi plena.*

a) Satis iam de hac calamitate in superiori Ed. commentari sumus, prorsusque

plures eiusmodi debitores ex improvise decesserint, accidit, ut heredes debita eorum, illo modo apud argentarios contracta, solvere recusarent, quo, certum est, argentariis tanto plus damni esse ortum, quanto minus sufficienter ipsa sua nomina, licet forte verissima, ob defectum tamen intervenientis scripturae ullo modo probare poterant. Conquesti ideo agentarii, Iustinianum adierant, utque sibi succurreret lege nova ferenda, *de multis capitibus* (quae Nov. laud. verba sunt,) *eum rogarunt*. Legislator igitur, ut succurreret iustis his argentariorum querelis, primo constitutionis Cap. iubet heredes demortuorum, quibus ad solam fidem aliquid commodatum sit ab argentariis, si motum sit adversus eos *iudicium*, h. e. actio, bona agere fide, nec reticere quae tamen fateri debeant. Num verba: *oculis in conscientiam defixis*, unice intelligenda sint (quomodo Editores addita huic loco nota 15. haud dubie censuerunt,) de eo solum pudore, qui reis illis actione instituta iniectum iri censendus sit, an forte alia, potiorque huius pudoris causa afferendasit, non omnino diiudicare audeamus. Nihilominus tamen necesse ducimus, causam breviter addere, quae in posteriorem abire svadeat sententiam. Duplex haec ratio ni fallimur, in eo poni

susque hoc loco praeterenda fuisset, nisi verba, quibus hic commemorata est, uti leguntur nimirum in plerisque edit. quaedam addere iuberent. Totus enim locus: *quod rare hoc tempore accidit ita evidenter etc.* posteriora duo verba litteris, vulgo cursivis dictis, impressa exhibet. Quae scribendi ratio haud dubie debetur vel auctori vet. vers. qui

forte perspicuitati nimis favere studebat, pestemque illam tunc temporis, ubi haec lex lata erat, inprimis vehementem perniciosamque fuisse arbitrabatur; vel etiam antiquo Codici, de cuius lectis aliis locis diximus. Caet. adnotanda hic esse nobis videbantur, quae iam iam diximus, ut iure possimus, si in inferioribus similia occurrant, de iis tacere. —

poni poterit, quod primum actio iniusta quoque esse potest, ita ut reo, contra quem instituta est, de iniustitia eius v. c. sibi persuaso, conscientiam movere nullo modo possit, deinde vero, quod sequentia legis verba, *idem etiam a servis, qui ab iisdem iudicibus examinantur,* et paulo post: *si ministrorum testimonio, aut quae cum iureiurando fiat, diariorum productione aut etiam alia sufficiente probatione res convinceretur,* mentionem simul faciunt probationum, quibus uti ad demonstrandam actionum suarum iustitiam argentariis liceret. Ad aliqualem saltem igitur eiusmodi probationem, eiusque in reorum animos efficaciorē haud dubie vim, quam quae esse possit solum actionis motae, Imperatorem in illis verbis respexisse, non omnino quidem temere contendere poterit. Praeterea, quid intelligendum sit sub *diariis* argentariorum, SALMASIUS in primis l. laud. omnesque rei argentariae veteris scriptores satis exposuere, et quamvis hinc illinc inveniuntur quoque ipsae illae formulae, quae frequentes propriaeque argentariis fuerint in conscribendis illis diariis, notandisque omnibus, quae adnotanda essent ad singula quaevis nomina, v. c. intuitu usurarum, temporis solutionis, fidei iussionis, aliusve praestitae securitatis; dolendum tamen est, quod illa rei argentariae monumenta integriora ad nostram aetatem haud pervenerint, unde forsitan optima nobis foret occasio, non levem demonstrandi veteris, cum hodierna rei nummulariae ratione similitudinem. Sed revertendum est ad qualitatem magis propriam illorum chirographorum, quam Iustin. desiderat in futurum *expressam et plenam (ἀνεπιόριστος)* h. e. certam promissamque sine omni reservatione. Quantam impenderit legisla-

lator

lator curam, ne effectu lex tractata destitueretur, sequentia docent, quibus non solum heredes illi, qui, reticendis obligationibus antecessorum suorum, legem violarent, sed etiam actores ipsi, mensarii scilicet, qui plus petendo, aliove modo iniuste fraudulenterque egerint, *in duplum* ^{b)} condemnantur. Totius dispositionis rigorem legislator Iust. haud parum eo adauxit, quod dolo ipsi, quem indicant verba: *sive rei veritatem occultaverint*, vel solam negligentiam in eruenda veritate a partibus litigantibus admis- sam, *sive illam cognoscere neglexerint*, in statuenda poe- na adversus sanctionis violatores prorsus aequiparaverit. Secundo Ed. capite respondetur ad eas argentariorum pre- ces, quibus petiisse eos ab Imperatore videmus, ut proba- tionibus suis conficiendis e confessionibus debitorum eorumque tabulis, vel suis propriis etiam ratiociniis, ita legis expressae auctoritate succurreret, ut plenam iis vindicaret fidem atque auctoritatem. Cum antea enim eius- modi probationes satis idoneae haud aliter fieri potuissent, quam *publicorum instrumentorum* demum *collatione*, colligi potest, hanc rationem mensariis valde noxiam fu- isse propterea, quia *ipsorum collegium multis, et prae- cipue nobilibus credere debebat, qui contractus suos publicari* ^{c)} *aut statum rerum suarum manifestum fieri non*

b) Conferri omnino possunt de poe- na dupli Romanis usitata Commentato- res ad leg. 48 et 58. D. de evict. Dupli autem stipulatio occurrit l. 4. 8. 2. D. de verb. oblig. Poenam dupli furibus, et quadrupli forneratoribus scriptam com- memorat CARO in praef. de R. R. ubi

haec: »ita in legibus posuere, furem dupli condemnari, foeneratorem qua- drupli.«

c) Adscripta sunt ab Editt. ex infe- rioribus huic verbo ad marginem illu- strandi causa haec: plerumque hone- stiores viri, licet ipsi contrahant, ser- vorum

non sustinentes maluerint ^{d)} divites, quam obaerati alii videri. Constituit itaque Iustinianus, ut scriptae litterae ab iis, contra quos a mensariis ageretur, simul ac, probandi causa productae, non possint *iure iurando abregari* ab adversa parte, haberentur pro autographis eorum, quorum nomina exhiberent atque continerent, ita quidem, ut exceptioni non numeratae pecuniae contra leg. 14. §. 3. cod. de non num. pec. locus haud concederetur. ^{e)} Iterum singularis quaedam recessio a iure civili communi, quod sane admittit illam exceptionem, rei argentariae perquam sane favorabilis. Verba quae sequantur, ob cumulationem pronominum paulo obscurius translata, pro nexu Graeci textus ita recte intelligenda arbitrandum. Praeterea si accidat, ut argentarius, licet possit veritatem nominum *propriae*, scilicet respectu debitorum, *manus*, h. e. proprii chirographi, ex instrumento *publico* probare, hoc

vorum, quam *sua* nomina in alant instrum. publ. inscribi. l. 5. 8. 4. π . de auct. tur. idioque recte constitutum, ut si scriptum sit, *servum*, fecisse stipulationem, adversus eam scripturam testes non admittantur. l. pen. C. de contrah. stipul.

d) AGYLARUS legit pro voce: *maluntque*, voluntque, adnotatis ad marg. expl. sui verbis: lego: $\mu\eta\ \beta\epsilon\lambda\lambda\acute{o}\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$. Iam quamvis haec lectio non incongrue posset explicari, si modo nobiles avaros magis, quam superbos et ostentantes subsumamus, propterea tamen, quia iis, quae paulo ante ad verbum: *statum* legimus, e diametro adversantur, et quoti-

dianae fere experientiae contraria sunt, non aequae nobis placet.

e) Nov. CXXXVI. c. VI. hanc in rem haec verba habet. »Nam si id quoque tempus praeterire contigerit, (quosque ne in pe valet exceptio non numeratae pecuniae,) neque iure iurando ipsos gravamus: id quod etiam in generalibus legibus descripsimus, quamquam ne hoc quidem ex usu erat: nam eum qui propria manu vel sripsit, vel tradidit ratio, quomodo iustum fuerit putare, ita dissolutum exitisse, ut quae data non essent, pro datis scriberet?«

hoc tamen neglexerit; *adversarius vero ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam ut falsam redarguere nequeat*, comparationi locus esse debet, inter scripta debitorum (haec enim dicuntur: *quae illorum manu de quibus agitur, conscripta esse certo constat*.) aliunde petita, et ea, quae ab argentariis ad probandas suas actiones producta sunt. Ex qua quidem comparatione nisi apparuerit contrarium, lex nostra addicit illa scripta argentariis, dum; *firmaque sint*, pergit, *nec minorem, quam publica instrumenta, vim et auctoritatem habeant, non ex firmitate et rigore qui illis insit, sed ex sola forma.*^{f)} Neque etiam dubitari potest, quin ob tantum hunc scriptorum illorum valorem, pluribus locis Iur. Civilis v. c. l. 9. §. 2. *π.* de edendo, partes litigantes eorum fidei innisas esse legamus. In controversia enim inter debitorem atque creditorem de veritate debiti suborta, nisi res alio modo posset componi, partes sese conferre solebant ad codices argentariorum, indeque, tamquam absoluta probatione, petebant decisionem vere factae, vel non factae solutionis *ε*). Reliqua huius Cap. satis clara sunt,

f) De insigni hoc eiusmodi sygraphae valore egregie exposuit HUBERTUS in diss. alt. c. V. §. 2. ap. OELLA. in Theſ. Vol. II. p. 99. sq. eumque tam Graeci, quam Latini iuris esse, testimonio adductorum veterum recentiorumque scriptorum, nec non Edict. nostror. intuitu, optimo iure contendit. Integram III. Partem laud. diss. quae ipsa omnino spectat ad nostrum locum intelligendum, auctor dicavit tractando

iuri singulari mensariorum. Conferri etiam potest PÜTTMANNUS in Progr. de scriptura mensae eiusque cum negotio mercatorio, quod scontro vulgo vocant, comparatione. Lips. 1796.

g) Alia huius rei ratio posita est in opera argentariorum a Caio leg. 10. §. 1. *π.* de ed. *principali* dicta, quam eos adhibere summa integritate praesumebatur, vid. SALMASIUS de usuris, pl. II.

sunt, et ex Iure Civili intelligi possunt, sine uberiori illustratione. Ita autem Iustin. continuat sequente Cap. III. const. nostrae iura praecipua trapezitarum, ut iis largiatur simul facultatem valide agendi adversus omnes, qui ex quocunque capite, v. c. depositi, oppignoracionis, aliove demortuis debitoribus obligati sint, quamvis horum cetero, quin dici nequeant heredes. Quod igitur ex Iur. Civ. placitis non licuit: ad explendam demortui cuiusdam obligationem convenire alios, quam heredem, relictum est hac in lege argentariis illis, dum satisfieri iis legislator iubet a depositariis rerumque a demortuis argentariorum debitoribus oppignoratarum possessoribus. Iisdem adeo, viventibus adhuc debitoribus, licet ex simplici syngrapha, in qua ne verbum quidem de hypotheca, crediti intuitu constituta, inveniatur, nihilominus tamen *hypothecarias actiones* valide instituere permittit, *quasi eae naturaliter* h. e. ita, ut pro tacitis habeantur eiusmodi hypothecae, ut expressam, quae vulgo dicitur, mentionem non requirant, *argentariorum eorumque, qui cum ipsis contrahant, contractus comitentur.* ^{h)} *Habebant vero id etiam,* legislator pergit, *ut tempore posterioribus creditoribus praeferantur,* quae verba nimis latam sane continent legis extensionem, nec addita ratione: non aequum esse, et ab aevi illius iustitia alienum, *eos, qui bene de aliis mereantur, rebus suis privari, qui vero debeant, superbire de alieno,* quantum nobis quidem videtur, satis undique stabiliendam. Nonne enim ita frequentissime acci-
dere

^{h)} Ad hos quoque iure summo illa legis pars extensa est, cum alias, nempe si unice pro argentariis, nec etiam

contra eos, seu utrinque valere deberet, iniquitatis, adeoque iniustitiae notam declinare a se nullo modo posset.

dere posset, ut alii antiquiores depositarii et hypothecarii aut etiam pignaretitii creditores, licet *suis* creditis plus profuerint debitoribus, quam factum sit argentariorum mutuis, tamen rebus suis iniustissime privarentur? ne aliarum omnium causarum ullam mentionem faciamus, ex quibus praerogativae temporis merito in iure favendum est. Quorum ratione hanc Ed. particulam vix pro adeo iniusta, habendam esse dubitarem, ut eversio potius iuris dicatur, quam lex. Permissum quidem est legislatori pro legislativa sua potestate huic illive imprimis favere lege scribenda, at vero necesse est, ut hoc fiat absque aliorum laesione, neque ita, ut quod sane in casu proposito factum esse cernimus, tollendis omnium civium reliquorum iuribus, erga singulos tantum liberalior sit, aut collatis in hos illorum quasi spoliis, illos exponat summo periculo bonorumque iacturae. Sed satis haec abundeque dicta erunt de hac legis imperatoriae $\kappa\epsilon\phi$. cum reliqua eius capita nos premant. Quartum quoque sanctionis nostrae derogat iuri antiquiori, quod circa ordinem excutiendi debitores obtinuerat, eademque additur ad finem huius Cap. causa derogationis, quae in superioribus conspicua erat, insignis nempe argentariorum favor, satis perspicue expressus verbis: *ideo quod illi non paucis quibuspiam, sed omnibus ferme, quae in universa republica sunt, contractibus ministerium praestent.* Ex antiquioribus autem legibus, quae huic dispositioni repugnant ¹⁾ ab ipso legislatore

1) Omnium fere optime historiam de ordine excutiendi debitores, ex Iur. Civ. placitū petito, exposuit Wolf. Ad. LAT-
TERRACHIUS in diss. de benef. excuss.

Tüb. 1653. thes. 45. Conferri etiam potest Eberh. Chstph. CANZIUS in diss. inscr. quaestiones quaedam de beneficio ord. Tüb. 1770.

latore nominatur Nov. IV. cuius primo Cap. in universum iubetur: ut credisores primo conveniant *principalem*, scil. debitorem, h. e. ut ordinem excutiendi debitores Iure Civ. stabilitum servant, seu, uti a nostra lege negative expressum est: *ne creditores adversus eos, qui aliquid a debitoribus emerint, prius iudicio agant, quam principales debitores percessionem bonorum non solvendo esse constet.* Inter reliquas vero Iur. Civ. leges de ordine excussionis praecipientes, imprimis huc pertinent Auth. Cd. praesenti etc. de fideiussoribus, et l. pen. Cd. partibus etc. quas propterea potissimum hoc loco commemorandas esse arbitramur, quia speciatim exponunt de causis, in quibus beneficium ordinis non prodest ^{h)} h. e. vel si reus principalis manifesto solvendo non sit, vel si huic beneficio sit renunciatum. Verbis: *per cessionem bonorum* (τῆς ἐκστρώσεως) intelligenda est quaevis omnino causa, ex qua creditores cognoverint satisfieri sibi non posse a debitoribus suis principalibus, quo referri etiam possunt praefracta v. c. solutionis, vel ipsius adeo debiti, denegatio, domicilii ignorantia, omnesque omnino reliqui modi, quibus coguntur creditores, ut regrediantur ad debitores in subsidium sibi simul obligatos. Porro cum alias *evictio* proprie pertineat ad doctrinam de emtione venditione, argentarii toto hoc loco comparantur venditoribus nominum ergan-

D 2

gan-

^{h)} De aliis eius generis accuratissime fere exposuit BRATICIUS P. II. Conol. 24. qui in interpretanda hac materia ita assiduus fuit, ut numerum illorum casuum nonagesimum quartum expleverit. Conferri quoque de ordine excussionis ad h. l. potest Jo. Balth.

УВЕРНЕН de benef. ord. seu excuss. possess. extraneo adversus creditorem si ex generali, f. ex speciali hypotheca agat, contra spuriam Nov. CXII. C. I. interpretat, competente, Vit. 1725.

gandorum, seu commodatorum, quibus tamen nec consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat securitatem mutuum suorum, debitoribus datorum; subscriptione fideiussorum adipsi, ita quidem, ut evictio, sublata quasi metaphora, nil aliud significet, quam futuram forte mutui dati denegationem vel solutionis de tractionem; licet ceteroquin vox evictionis, quod colligi iterum posse videtur ex eius scriptura, commentatoribus potius, quam Iustiniano deberi, censendum sit. Confirmatur praeterea ipsa legis huius dispositio Nov. CXXXVI. c. I. quo iussum erat: ut creditori liceret, tam principalem debitorem, quam mandatorem aut fideiussorem, et *constitutae pecuniae* reum conveniendi, non exspectato constitutionis, h. e. ordinis, gradu. Quae deinde sequuntur verba: *statuimus, ut et ipsi, et qui cum ipsis contrahunt,* quod paulo ante fiebat iure optimo, iniustiae nimirum taxare Iustinianum, hic nobis propterea interdicit, quia privilegium Edicto, in quo versamur, concessum, verbis illis ad eos quoque extenditur, qui cum foeneratoribus contraxerunt, h. e. valere etiam *contra* argentarios debet. Eandem ipsam ob causam bene etiam sese habent verba paulo inferiora, quibus Imperatorem idoneam causam legis, ut ut exstat, in eo statuuisse cernimus, ut nempe *in communem beneficentiam se extendant ea,* quae corpori argentariorum hac lege largita sint. *Decimam partem* (*δεκατημοσίαν*) quae occurrit sequenti quinto Cap. in notis editionum nonnullarum iam ante nos non male interpretati sunt Editores, paulo plus quam alias, copiosi ad hanc vocem, per verba: „solvebant scilicet dictam partem, qui caluminose agebant,“ seu, uti in nostra Constitutio-
ne

ne dicuntur, *qui dicam aliquibus impingebant*). Ad-
 di potest ex antiquitatibus agendarum causarum Roma-
 nis, quod hac decima totius petiti parte caveri reo ab
 actore solebat initio litis ^m), ita quidem, ut reis ad exi-
 gendam hanc cautionem adversus actores, qui causa cae-
 ciderint neque ante litem motam iamiam caverint, com-
 petierit actio in factum. Quae, scil. de calumniatoribus
 ex stipulatu vel quasi, dabatur ei, cui damnum calum-
 nia illatum erat, non et heredibus eius ⁿ), adversus eos,
 qui calumniose litem iis moverant. Iam, quamquam
 nummulariis fideiussorum datio huius cautionis intuitu
 remissa sit ab Imp. ita, ut sufficiat *ipsorum hac de re*
factum promissum ^o), quippe ob praesumptam eorum fidem,
 laudanda tamen est addita iussio: *illud manifestum sit,*
quod si legi succubuerint, h. e. si causa ceciderint, nihil
illis proderit, fideiussorem non dedisse, etc. Iniquissi-

mus

1) Reliqua in Notis v. c. ed. maj.
 LEUWEN ad h. locum addita haec sunt:
 §. 1. versic. haec autem Iust. de poena
 temere litigantium: eaque fuit ex stipu-
 latu actio. Nam initio litis cavebat ac-
 tor ni vicisset, reo decimam praestitum
 iri, et erat re promissio, non satisfatio, ut
 ex C. Hermogeniano tit. de calumniator.
 constat. Eam actionem decimariam, non
 utendo amissam, restituit Iustin. eo. addito,
 ut decimae cautio satisfationem habeat N.
 CXXII c. 2. qua lege hic eximit argenta-
 rios, quibus agentibus rei re promissione
 circa satisfationem contenti esse debent.

m) Secundam Nov. CXI de litigio-
 nis et de decima parte litis ab actore

cautelae loco praestanda; de qua, mis-
 sa ad Theodotum Orientalium praef.
 praet. supra commemorata, optime me-
 ritus est RITTERSHUSIUS, P. III. c. 2. n.
 34. sicuti etiam P. IX, c. 11.

n) Secundum §. 1. Inst. de perp. et
 temp. actt. Exceptionem statuit litis
 cum defuncto iam facta contestatio, sec.
 Li. un. C. ex del. defuncti in quantum
 heredes conven. et l. 4. II. de calum-
 niat.

o) HUERTUS in diss. laud. II c. 2.
 §. 5. expressam huius privilegii mentio-
 nem facit, simulque loci nostri memor
 fuit. vid. OENB. in Thes. Vol. II. T. I.

p. 128.

mus enim fuisset legislator, si prorsus liberasset argentarios a calumniae poena, factumque eo forte esset, ut, fide eorum nimis tentata, fraudem in iis excitasset. Haec minime erat Iustiniani intentio, immo potius mens eius, dum scriberet hanc legis propositae partem, in eo tantum posita erat, ut argentariis, qui debita sua actionibus persequi coacti essent, *fideiussorum dationem ad decimam partem* (minus enim recte verba Graeca: ἐπί τῆ δεκάτημοσίου translata sunt verbis: *in deci ma par te*;) explicato hucusque *speciali Ed. privilegio condonaret atque remitteret*; quibus duobus verbis posterioribus aptius sane, sensuique accommodatius concinnatum totius V. Cap. argumentum repetitur. Ab his tandem ad novam totius constitutionis occasionem sequenti Cap. transitur, quod concernit, uti Icti loquuntur, forum competens argentariorum, actorum aequae ac reorum. Promti quidem atque parati hanc quoque legis partem aggredimur, maximopere tamen veremur, ne forsitan nimis ab ovo, quod dicitur, incepisse lectoribus videamur. Agedum, cum vix ita fiat repetita vice! Res communes Ius Civile pluribus ll. v. c. §. 1. Inst. l. 2. §. 1. ꝑ. de rer. divis. eas esse ait, quae, quoad proprietatem nullius, quoad usum omnium hominum sunt, et tamquam legalis, bene sese habet haec definitio. Aliud divisionis rerum in communes et non communes fundamentum exinde petere, atque statuere, quod hominibus omnibus vel adeo necessariae sint, ut, saltem commode, vivere sine iis nullo modo possint, — vel non, — nobis neque competit, neque satis est audaciae. At, sumto semel illo respectu, non possemus a nobis impetrare, quo minus contederemus, pecuniam primo loco referri debere ad res communes.

nes. Sed satis trita haec sunt omnino, ut potius nostrum sit demonstrare, quid ea hoc loco sibi velint. Statim videbimus. Quodsi enim aliter sese haberent, quae hucusque diximus, mendacium pro veritate dixisset Iustinianus, dum causam, cur *supplices* (*res intras*, he. actores, qua voce licet liberius, tamen aptius redditum esset v. Graecum) *ad diversa tribunalia protrahantur*, in eo positam asseruerit, quod eorum, qui cum argentariis contrahant, *infinitus numerus sit*. Sed verissima erat haec legislatoris ratio, hodieque adhuc esset, ob pecuniae necessitatem. Omnis quoque rei argentariae cum veteris, tum etiam recentioris ratio, praeter ipsius rei naturam, abunde docet, argentarios negotia habuisse, hodieque habere cum remotissimis adeo imperii incolis. Cum eorum autem esset, omnibus rogantibus mutua suppeditare, haud aliter fieri poterat, nisi ut improbi ingratiq; uti lex nostra loquitur, inter eos interdum quoque fuerint, quorum improbitas tanto periculosior nummulariis erat, quo difficilius ob domicilii remotiorem atque diversitatem forte erat, eos convenire. Neque enim dubitari potest, pro nexu totius orationis, quin sub *diversis tribunalibus* recte intelligantur diversi illi iudices competentes, coram quibus actiones ab argentariis institui debuissent adversus improbos debitores. De *priore* circa argentarios lege Iustin. *cuius providentiam* hoc quoque Capite *imitari* se velle legislator dicit, supra iam dictum est, *iudicum vero specialium*, qui simul commemorantur hoc loco, singularis uberiorque adhuc mentio est facienda. Iam quamquam de nominibus peculiaribus illorum iudicum, si omnino quaedam fuerint, pauca tantum ab antiquioribus scriptoribus nobis tradita sunt; tamen haec materia propterea im-

primis ubi aetate dignissima videtur, quia nostra quoque aetate similem consuetudinem deprehendimus, dum nimirum respicimus ad iudicia illa, quae in omnibus fere urbibus celebrioribus veniunt sub nomine iudiciorum mercatoriorum. *p*) Haud parum haec consuetudo, primo saltem intuitu, redolere videtur mores Romanorum tunc temporis, ex h. l. satis perspicuos; neque forte multo plus deest, quin summo iure eandem rationem statuamus de origine nostrorum iudiciorum mercatoriorum, quae illorum iudicum specialium fuit, h. e. primum, peregrinitatem mercantium, facultatemque eos statim in loco contractus conveniendi, deinde vero in universum, favorem commercii. Ipsos praefectos urbi, saltem Romanos et postea Constantinopolitanos, horum iudicum munere, adeoque potestate inquirendi in argentariorum negotia atque lites, functos esse colligi potest ex l. 1. §. 9. *π*. de off. praef. urb. nec non confirmatur hac nostra constitutione, qua *Petro* tanquam *sacrarum largitionum comiti et patricio* *q*) severissime commissam

p) Plura omnino hac de re, sicuti etiam de necessitate primaeque origine horum iudiciorum legi possunt ap. Benev. STRACHA de mercatorum iudiciis et consulibus. Tr. Tr. VI. Wolff. Ad. LAUTERBACHUS de iure in curia mercatorum usitato, Tüb. 1655. Ioh. TOURNAU in Institut. iuris consularis s. jurisprudentiae mercator, Bourg, 1682. et Ioh. HENR. GERMLERUS in d. de iudicio mercatorum processu, Basil. 1697. De iis nationum mercantium iudiciis, qui recentiori quoque aetate consulum no-

mine veniunt, vid. Ioh. HARTM. MISLERI Ebauche d'un discours sur les consuls, Hamb. 1751. Caeterum de iis, quae omnino commode observanda sunt in instituendis iudiciis mercatoriis s. Handelsgerichte, legi nonnulla possunt ap. Paul. Jac. MARPERGUM in l. Neueröfnete Handelsgericht; Hamb. 1709. 4. et Lud. CAR. VEILGOTTEM in lib. Entwurf eines allgemeinen Handelsrechts, Gess. am W. 1799.

q) Uberius de his titulis supra iam dictum est §. Spec. I. pl.

missam esse legimus curam decidendarum regendarumque argentariorum huius. *) Alius porro, iterumque duplicis improborum debitorum fraudis commissae adversus argentarios rationem Imperator habuit *septimo* Edicti Cap. quo optime iterum consultum fuisse nummulariis, statim videbimus. Primum enim, hoc legis loco carpitur haud rarum illud hominum improborum commentum, quo nimirum argentarios ad mutua sibi danda callide commovere scriverint sub specie oppignorationis omnium suorum bonorum. Et vero, re vera speciosam tantum nominum securitatem hoc modo pro vera creditoribus venditabant, atque propterea quidem, quia tum, si lis mota iis erat ex illa oprignoratione, probare haud dedignarentur, dominia bonorum illorum pro suis oppignuratorum, non sibi ipsis esse, sed uxoribus, aliisque tertiis personis. Dum porro lex nostra hanc in rem dicit: *eos* (nimirum improbos debitores, qui mutua ab argentariis acceperant,) *istius modi ratione inopiam praetendisse*, omnis horum verborum potestas haurienda est e verbis, quae paulo superius leguntur. Verba enim, *quomodo quidam a dicti collegii argentariis pecunias mutuati aut mutuantes, emerint aut emanant possessiones immobiles suarum uxorum aliorumve quorumpiam familiarium nomine, quo videlicet generalem illam acquisiteorum asquirendorumque bonorum*

*) Conferri ad hunc locum optime, quoque nonnulla huc pertinentia occurrunt apud Stoenum in antiquit. Iur. Hubertus D. II. laud. c. III. §. 4. ap. Civ. Rom. Ошландъ. in Thes. p. 134. Sparsim

rum oppignorationem circumscribant, haec est vis. Accidit etiam, ut improbi illi debitores dolo malo alienis nominibus acquirerent possessiones immobiles, eo quidem consilio, ut, quamvis satis ipsi opulenti sint, illa tamen ratione nihil habere in opibus viderentur, utque futurae solutionis spes omnis creditoribus eo praeriperetur, quod pauperes esse, nihilque prorsus habere in bonis censerentur. Quod similis, inter mercatores imprimis, nostra quoque aetate saepius occurrat ratio, quam tamen inevitabili quodam legum abusu, iusti legitimique adeo speciem prae se ferre scimus, vix opus est singulatim adnotare. Multum vero dolendum est, semperque erit, quod illo modo ii interdum, qui probitate sua atque indefessa assiduitate opes nonnullas sibi comparaverint, celerrime privari iis omnibus possent ab eiusmodi hominibus, qui nequitia sua atque luxuria eo processerint, ut suas aequae ac alienas opes nefarie dilapidaverint. Omnis igitur mutuorum securitas, qua frui debuissent argentarii ob oppignorationem bonorum, quae dolose facta iis erat a debitoribus, nil iis omnino proderat ob iniuissimam falsissimamque debitorum oppositionem, quod bona illa non sua propria essent, sed aliorum vel cognatorum, vel etiam familiarium tantum. At vero, cur plura de hoc improbabilitatis malorum debitorum contra mensarios genere? dum restet nobis alter nequitiae modus, cui obicem placito nostro obiici deprehendimus. *Nonnulli etiam, lex pergit, quae sibi debentur, a debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, h. e. quibus alii debent, seu, qui aliorum sunt creditores hypothecarii, non in suam personam, sed, (quemadmodum dictum est) aut uxorum, aut cognatorum*

rum istiusmodi solutionem, cessionem aut venditionem faciendam curent, quo per istiusmodi rationem inopiam praetendere possint. Notantur his edicti verbis ii, qui, quamvis ob divitias omnibus satis notas illo fraudis, quod statim tetigimus, genere, uti haud commode potuissent, nihilominus tamen solvere foeneratoribus debita sua noluerint. Quae loci totius interpretatio, licet optime quidem probetur verbis paulo inferius obviis: *si debitorum quempiam dolo fecisse — demonstretur*; quo tamen prorsus quasi exhauriamus eius sensum, pauca hic addenda sunt e doctrina Iur. Civ. de iuribus maritorum in bona uxorum suorum immobilia. Eatenus autem locus noster inprimis spectat ad illa placita Iur. Civ. quatenus ea haud nimis adeo favore maritis demonstrandum erit. Et vero secundum ius Civile, quod recentioribus hanc in rem iuribus, non vere dissimilibus, occasionem dedit, bona uxorum a maritis ita tantum possidentur, ut, praeter fructus, simul cum uxori- bus inde percipiendos, nihil domini in iis habeant, omninoque ea sine consensu uxorum neque alienare, neque servitute, oppignoratione, aliove quovis modo onerare possint *). Quodsi igitur debitores illi argentariis mutuorum ab iis recipendorum causa vel generalem bonorum oppignorationem stipulati fuerant, satis tamen patet, foeneratores nullam

E 2

inde

*) Secundum legg. quidem, ut nullas tantum pro pluribus addamus, §. I. et 13. II. de fundo dot. leg. un. C. de rei uxor. act. Ex antiquioribus omnium fere uberrime doctrinam de fundo dotali tractarunt CAESAR OTTINELLUS et PARDULPHUS PRATERUS; de recentioribus

vero nominandi sunt: SAM. STRACK de iure uxoris in bona mariti, Erf. 1686, itemque de iure mariti in bon. uxor. Jen. 1760, et CHR. FR. GE. MEISTERUS (23p. Ott. Fr. KRAUT.) d. de bonis uxoris ex Iur. Rom. praesum. non paraphernalibus, sed dotalibus, Goett. 1769.

inde securitatem nominum suorum esse nactos. Caeterum cur toto hoc loco, ubi sermo legi nostrae est de dicta improborum debitorum nequitia, primum semper mulieres nominatae sint, nemini mirum videbitur, qui noscit omnes illas iuris praerogativas mulieribus intuitu bonorum suorum, inprimisque immobilium, in universum competentes. Maximopere autem Iustin. hoc loco, quo simul Cap. III. Nov. CXXXVI. alias iam iam laudatae initium confirmat, malitiam atque improbitatem pessimorum illorum debitorum, qui dolosissime aera aliena a nummulariis contraxerant, refrenare studuit atque cohibere. Iubet enim, *ut si debitorum quempiam dolo fecisse quo minus res suas possideat, aut ius suum clam in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliave legitima actione id factum esse ostendere, adversusque dictas res — consulere.* Largitur igitur his verbis legislator argentariis probationem doli eiusmodi, a debitoribus suis commissi, utilissimamque iis concedit actionem. Sub dicta nimirum actione *in rem* (quae verba posteriora iterum Graecae textus retinuit, intelligendum esse arbitramur ipsum adeo reivindicatio- nis remedium, ²⁾, quod obtinere debeat in casu proposito circa possessiones immobiles alieno nomine a debitoribus trapezitarum dolose emtas. Multum sane quidem inest huic Imperat. largitioni, dum respicimus ad insignem illam in

2) Universa saltem notio actionum, quae in rem, seu vindicationes a Iuris dicuntur, nullo modo adversari huic nostrae sententiae, quam potius adjuvare

eam videtur, cum satis constet v. c. ex leg. 27. §. 3. *IL de rei vind. actione*, illas dari contra quemcumque possessorem eumve, qui *dolo possidere desierit.*

in iure reivindicacionis efficaciam. Neque tamen nimis forte; dummodo nobis suspicari liceat, quod pro nexu totius loci non omnino saltem temere fieret, debitores illos interdum emisse immobiles suas possessiones pro ipsis mutuis, quae dolose antea ab argentariis erogaverant. Ita quidem optime sese habet Iustiniani propositum, ut nempe argentariis vel ius quoddam in illas debitorum dolosorum possessiones e creditis suis constitueretur, vel ipsa haec mutua una cum litis expensis restituerentur iisdem ex venditis possessionibus. Hanc enim, censendum est, vim esse verborum: *quasi debitoris sint*, sicuti etiam *technae pulsae* (*μηχανὰ ἀπελασσομένη*), accipi debent de neglectu cuiuslibet in legisbus definitae solennitatis, formae atque substilitatis, a quibus decepti argentarii in praedictis casibus liberati sunt, dum legislator ex allatis hucusque causis haud incommode simul expensarum litis singularem facit mentionem, statuitque de his idem, quod valeat de omni actionis causa. *Quicquid*, namque lex pergit, *vita fruuntur, ac neutquam — et dispendiis implicentur*. Simili quoque modo Iustinianum sollicitum fuisse, de brevissima decisione causarum ab argentariis publicis motarum sed improbe atque intempestive ab adversariis eorum protractarum, sequentes legis exponendae partes luculenter docent. Petrum enim urbis praef. pro dilegentia sua, de qua sibi persuasum esse non sine laudis memoratu dicit, curare iubet, ut neque *supplices*, quae complectuntur cum in universum preces qualescunque ad. Imp. directas, tum quodlibet etiam iuvandae litis gratia interpositum remedium, *e debitorum improbitate aut fallacia* sibi oblatae, *iniustum dispendium* (*ἄδικοσ βλάβην*, h. e. quodvis damnum quamlibetve protractionem,

nem,) *subeant, neque innoxii, ex iniquis obliquisque commentis*, quorum varia exempla exposita vidimus, *improbas eversiones* (*ἀκαυχες διατροπές*) h. e. debitorum suorum nominumque improbis illis erogatorum lapsum, *sustineant*. Ultimo tandem Cap. quod Iust. recte appellat *orationis*, seu legis, *obsignationem et finem*, (synonimicas has voces Graecus textus indicat sola vocula *ἐπισφραγισμα*) breviter ea repetuntur, quae in reliqua pragmatica forma uberius exposita sunt. Hoc autem ius in singulis illis casibus competere mensariis, et adversus eos, et utrinque hereditibus, legislator pronunciat, addita in super generali illa aequitatis regula: *ut utraque pars eam simplicitatem integritatemque in contractibus ac negotiis suis servet, quam sibi ab altera servari velit*. Iam cum Editoribus hic locus dignus visus sit, cui quaedam in nobis adspergerent, *) vix quidem audemus diiudicare, num revera Iustinus illa scriberet, in mente habuerit iuris Civil. locos, de eo, quod quis iuris in alium statuerit; — hoc tamen nobis quoque exinde satis elucere videtur, quod tota lege legislator ex utraque quidem parte, tam debitorum, quam creditorum, ad aequitatem imprimis respici, omnique rei argentariae nova lege bene consuli voluerit. Universam porro dispositionem origetenus missam esse ad Petrum prov. praef. ex eius epilogo cognoscimus, ideoque haec constitutio vix dici posset generalis, nisi aliter iudicare nobis suadeant ea, quae singulatim hac de re leguntur ad finem Cap. ult. *ut prudentia tua, omnesque magni magistratus eos, qui in praedicto collegio re-*

*) Verba Editr. Not. ro. et 11. adli. mandati, l. 7. De de rescindenda vendi-
 I. haec leguntur. l. 3. §. 5. II. quod quis-
 que iuris. l. I. II. ibid. l. 3. in fin. II. tione.

censentur, iuvent etc. pauloque post in epilogo: *prudencia tua et quicumque alius reipublicae nostrae iudex firma servato.* Praeterea et in posterum cura iudicum magistratumque mutari atque emendari vult omnia iuris statuta, quae detrimento argentariis esse possent. Quod restat, praeter usitatam anni dieique subscriptionem epilogus simul statuit de facultate: *supplicibus hanc sacram pragmaticam formam in quocunque iudicio, et maiori et minori producendi, illamque recipiendi ac inde subsidium consequendi*, h. e. declarat, actores in litibus motis valide inniti posse auctoritati huius placiti, et quidem ita, ut liceat iis, si forsan probandi causa opus sit, non solum ipsum eius exemplum arcessere, eoque tamquam lege authentica uti, sed inde etiam iura sua eodem effectu, qui hucusque fuerit aliis legibus generalibus, demonstrare. *Iudicium vero maius atque minus*, quod h. l. commemoratur, utrum dictum ita sit a Iustin. respectu causarum in eo tractandarum, vel civilium tantum, vel etiam criminalium; an potius intuitu iudicis qui praefuerit ei, profecto ambigendum esse videtur. Certe nosmet ipsi, cum non levia utriusque sententiae argumenta ex ipsa lege nostra possint hauriri, quid statuendum sit pro veritate indubitata, diiudicare vix audemus. Sufficiant haec de VII. nostrarum sanctionum Iustinianearum, cuius absolutae illustrationi ut ultimam quasi lineam adscribamus, addimus lectiones Aggylaeanas ^x) in ipsius exemplo sparsim ad marginem

^x) Praeter lectiones supra locis suis adnotatas, adscripta leguntur apud AGGILAEUM ad verba: *propria manu scripta*, haec: lego *δὲ ἀγγελοῦ*, aut potius *δὲ ἀγγελοῦ*; et paulo post ad vocem: *ipsis*, post *ἀποστῆναι* addo: *περιουχίας*, quod *ταῖς* respondeat.

ginem adnotatas. Caeterum, in quibus IX. Edictum conveniat cum hoc priori, utrumque vero cum Novellis huc spectantibus, praeter ea, quae iam suis locis adnotavimus, optima perspiciendi occasio erit in sequentibus, quae dicentur ad illam ipsam constitutionem. Recentius tandem esse Edictum usque huc tractatum antecedente, facile cognoscimus ex eius epilogo, qui simul *Basilii*, urbis tunc temporis Consulis, singularem facit mentionem. Sicuti vero omnino Iustin. edictales suas iussiones eiusmodi epilogis claudere solebat, ita nos quoque hanc qualemque de XIII. Iustin. tractationem alio voto dimittere non possumus, nisi hoc, ut rata sint Ben. Lectt. ea, quibus aptam legum, secundo hoc specimine expositarum, commentationem fieri existimavimus.

Legatur.

- Pag. 4. lin. 18. pro: Aequalis, Aequale m.
— 5. — 2. — Imp. C. P. Im., *Imn.* C. P. Imp.
— 6. — 4. — sanstious, sanctionis.
— 8. — 6. inf. pro: redemdam, redemtam.
— 9. — 7. — — propositaque, proposita.
— — 5. — — aut hanc, *ante* hanc.
— — 4. pro: movere, moveri.
— 10. — 2. — proterit, poterit.
— 11. — 2. inf. pro: quorum, quarum.
— 11. Not. k) lin. 3. pro: *τρέματος, στόματος.*
ib. Not. m) lin. 2. pro: actum, nactum.
— 12. lin. ult. pro: precedente, praecedente.
— 15. — 4. — graviari; graviari.
— 16. Not. 5. lin. 1. pro: vovis, vocis.
— 20. lin. 3. inf. post verbum: neesse, adde: esse;
— 26. — 2. pro: pignaretitii, pignoratitii.
— 32. Not. p) ad fin. pro: Veillodteum, Veillodterum.
— 36. lin. 13. pro: aui, aut.
— 37. — 12. — *ἀπεδλωμέναι, ἀπελωνορ.*

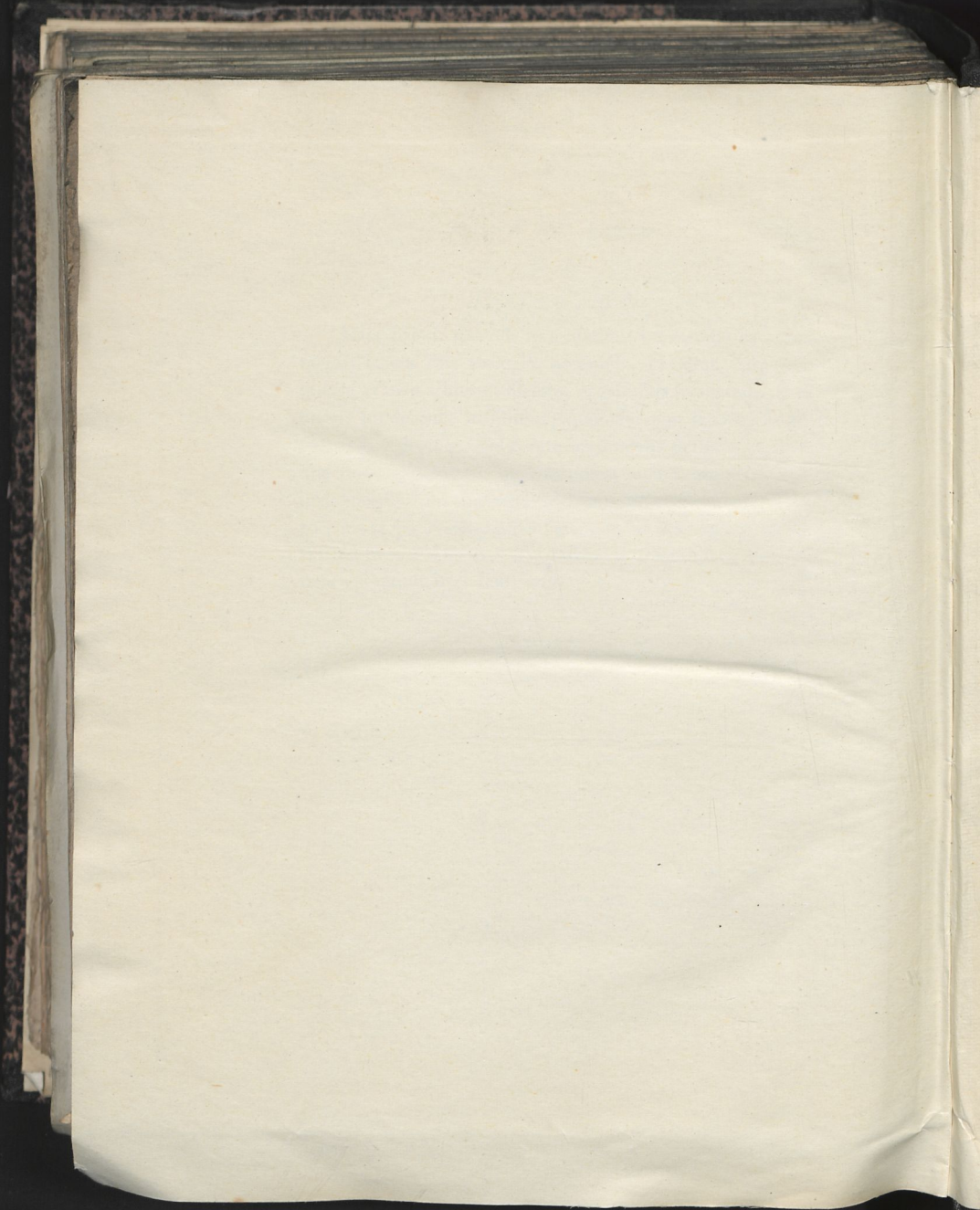

ULB Halle
005 891 469

3

1745

1801, 4.

DE
XIII. IUSTINIANI EDICTIS
SPECIMEN SECUNDUM

SCRIPSIT
ET
ILLUSTRIS IURISCONSULTORUM ORDINIS
AUCTORITATE
PRO SUMMIS

IN UTROQUE IURE HONORIBUS RITE OBTINENDIS

A. D. XII MENS. MAII MDCCCI

H. L. Q. C.

AD DISPUTANDUM PROPONIT

HIERONYMUS THEOPHILUS
KINDIUS

A. L. M. I. V. B. ADV.

ET NOT. PUBL. IMMATR.

Continet Edicta V. VI. et VII.

LIPSIÆ

EX OFFICINA HIRSCHFELDIANA.

